

מניעה והדברה של חדקונית הדקל האדומה

(Rhynchophorus ferrugineus)

בעצי דקל בנוי, קיץ 2016

שמעון ביטון, מנהל תחום הגנת הצומח, ואביגיל הלר, מנהלת תחום הנדסת הצומח וגנים בוטניים - שה"מ, משרד החקלאות ופיתוח הכפר

חדקונית הדקל האדומה פוגעת במינים רבים של דקלים בסביבה העירונית והכפרית. התמר הקנרי (*Phoenix canariensis*) הוא הפגיע ביותר, ולכן עיקר פעולות ההדברה מכוונות לעץ זה. בעצי דקל רבים נגרם נזק גם על ידי קרנפית התמר (*Oryctes Agamemnon*) הפוצעת את הגזע. לעתים מבחינים בשני המזיקים הללו בעץ אחד, ולעתים - רק במזיק אחד. להלן צילומי החיפושיות לשם זיהוי.

חדקונית הדקל האדומה
(הזחל חסר רגליים)

קרנפית התמר
(זחל בעל רגליים)

ההתמודדות עם החדקונית מבוססת על טיפולי מניעה והדברה בתכשירים שלהלן: בטיפול מונע נפח התרסיס תלוי בגודל העץ: בעצים שגובהם עד 3 מטרים - נפח התרסיס 5 ליטרים לעץ; עצים הגבוהים מ-3 מטרים יטופלו בנפח תרסיס של 10 ליטר. בטיפול בעץ נגוע או בעצים הסמוכים לעצים נגועים יהיה נפח התרסיס 10 ליטר בעצים שגובהם עד 3 מטרים, ו-20 ליטר בעצים שגובהם מעל 3 מטרים.

בכל מקרה, יש לעיין בתווית התכשיר המומלץ לפני השימוש (לאפשרות שההמלצות ישתנו).

להלן פירוט הטיפולים ואופן יישומם:

אפשרות א'

(1) סימבוס או קרטה מקס 0.3% (קוטלי חיפושיות בוגרות) + קונפיזור 0.2% (קוטל זחלים). מטפלים 3 פעמים במשך האביב עד הסתיו החל מחודש מרס בהפרש של 3 חודשים בין הטיפולים.

(2) סימבוס 0.3% (קוטל חיפושיות בוגרות) + קוהינור 0.2% (קוטל זחלים) - לקדקוד של עץ הדקל. בעץ נגוע מומלץ להוסיף פוליקור בריכוז של 0.1%. מטפלים 3 פעמים במהלך האביב עד הסתיו, החל מחודש מרס, בהפרש של 3 חודשים בין הטיפולים.

אפשרות ב'

ריסוס התכשיר טוטם (קוטל חיפושיות בוגרות וזחלים) בריכוז 0.2% - לקדקוד העץ. בעץ נגוע נוצרים פצעים כתוצאה מכרסום הזחלים, ולכן מוסיפים פוליקור 250 0.1% (תכשיר להדברת מחלות, בעל יכולת תנועה בצמח, סיסטמי, מכיל 250 גרם/ליטר Tebuconazole). מטפלים 3 פעמים במהלך האביב עד הסתיו, החל מחודש מרס, בהפרש של 3 חודשים בין הטיפולים.

אפשרות ג'

ריסוס של איפון (קוטל זחלים) בריכוז של 0.2% לקדקוד העץ. מטפלים פעמיים בשנה בחודשים מרס ואוגוסט. בעץ נגוע מוסיפים פוליקור כפי שהוזכר באפשרות ב'.

אפשרות ד'

קידוח בגזע והזרקת התכשיר פרוקליים בעצי תמר קנרי בגובה של כ-2 מטרים מהקרקע במינון של 1 סמ"ק חומר ל-1 סמ"ק קוטר גזע.

מועד היישום

יישום ראשון מומלץ בתחילת האביב, בחודשים מרס-אפריל. לאחר 6 חודשים מומלץ לבחון את מצב העץ, ובהתאם לכך לטפל פעם נוספת או להמתין עד תום 12 חודשים. ניתן לטפל בדקלים בריאים או בדקלים בתחילת ההתקפה של החדקונית.

יישום פרוקליים בהזרקה בעזרת מזרק רב-פעמי ובקבוקי 'חידקון':

פרוקליים - חומר להדברת זחלי עשים, אקריות ותריפסים; השימוש בו ייעשה בהתאם לתווית; מכיל 19.2 גרם/ליטר Emamectin benzoate. לכל בקבוק חידקון יש להכניס עד 25 סמ"ק פרוקליים. יש לחשב את כמות החומר לעץ, ובהתאם לזאת - את מספר הבקבוקים הנדרש ואת כמות חורי הקידוח. החומר מוסף לבקבוקים באמצעות מזרק. יש לקדוח חורים בהיקף הגזע, בהתאם למספר הבקבוקים, בגובה של 2 מטרים מהקרקע, במקדח של 6 מ"מ, לעומק של 20 ס"מ, ובזווית של 45° כלפי מטה. יש להכניס את מתאם הפלסטיק של הבקבוק בעזרת פטיש גומי ולמקם את המחבר של מתאם הפלסטיק כלפי מטה, כך שהחידקון יחובר למתאם מלמטה. יש לחבר את החידקון למתאם הפלסטיק. לאחר שעות אחדות, כאשר החידקון התרוקן, יש להסירו עם מתאם הפלסטיק.

הערה: יש להשתמש בחידקון עם החומר עד 24 שעות לאחר הכנסת החומר לחידקון.

יש להתעדכן באתר השירותים להגנת הצומח ולביקורת; לעיין בתוויות התכשירים הרשומים בדפון לפני השימוש ולפעול בהתאם (שכן לעתים חל שינוי ברישוי החומרים).

יש להקפיד על כך שאת הטיפול יבצע אדם המיומן בעבודה עם חומרי הדברה. בעצים הגבוהים מ-4 מטרים שבהם ניתן טיפול לכותרת העץ, מומלץ לפנות למדבירים המצוידים במוט טלסקופי המאפשר טיפול בטוח ויעיל לקדקודי הדקלים. להבטחת יעילות ההדברה חשוב להקפיד על חלוקת החומר בין שלושה מקומות לפחות באזור הקדקוד. בעצי תמר מצוי בעלי חוטרים יש לרסס את החוטרים עד כדי הרטבה מלאה ונגירה, באותם המינונים. ניתן חוטרים ייעשה רק אם מוכרחים לעשות זאת ובעונת החורף בלבד.

בעצי תמר מצוי (Phoenix dactylifera), דקלי וושינגטוניה (Washingtonia spp.), סייגרוס רומזוף (דקל דמויי קוקוס) (Syagrus romanzoffiana), ארכי-תמר אלכסנדרה (דקל הטבעות) (Archontophoenix alexandrae), דפסיס משולש (דקל משולש) (Dypsis decaryi) ובוטיה דרומית (Butia capitata) מטפלים בקדקודי העצים באופן מידי, כפי שהומלץ לעיל בתמר הקנרי (אפשרויות א' עד ד' שצוינו קודם לכן). באביב 2017 מומלץ לבצע טיפולי מניעה - בהזרקה (כפי שמתואר באפשרות ה' שלעיל) או בטיפול קדקוד בתדירות של פעמיים בשנה בחודשים אפריל וספטמבר (אפשרויות א' עד ד' הרשומות לעיל). הכותרת של עצי תמר מצוי, הנפגעים מחדקונית או מקרנפית התמר, עלולה להישבר ולצנוח ללא סימנים מקדימים המעידים על פגיעה מהמזיקים הללו. בתמר הקנרי נגיעות החדקונית מתבטאת לרוב בהתייבשות הכפות ללא קריסת העץ או קדקודו (אם כי היו מקרים בודדים של קריסת קדקוד).

גיזום

יש להימנע ככל האפשר מגיזום כפות או מניתוק חוטרים מעצי דקל. החדקונית נמשכות לעצים גזומים. אם נדרש גיזום, מיד אחרי ביצועו יש לטפל בתכשירים שהוזכרו באחת האפשרויות שלעיל, וכן למרוח את החתכים במשחת גיזום. במקרה שגוזמים כפות תמר, מומלץ לעשות זאת בחודשים דצמבר-פברואר. גיזום כפות בכל מועד אחר דורש ריסוס מיד לאחר מכן על פצעי הגיזום בתכשירים שהוזכרו באחת מהאפשרויות שלעיל. אם מסירים חוטרים, יש לרסס באותם המינונים את האזור שממנו הם הוסרו ולמרוח משחת גיזום.

הצבת מלכודות אינן מהוות תחליף לטיפול בתכשירי הדברה. מטרתן ללכוד את הפרטים הבוגרים הנפוצים למרחקים ולשמש להערכת צפיפות האוכלוסייה של החדקונית בסביבה. בהצבת מלכודת בסביבת הדקלים יש לשמור על מרחק של 25 מטר מהעץ. אם נדרש להציב את המלכודת בסמוך לעץ, יש לטפל בו על פי המומלץ לעיל. את המלכודות יש להציב על פני הקרקע ובצל. בשדרה או בגנים ציבוריים שבהם יש ריכוזי דקלים, יוצבו המלכודות במרחק של 25 מטר זו מזו. את המלכודות יש לתחזק ולוודא כי היא מכילה את כל החומרים הפעילים: נדיפית פרומון, בקבוק עם אתיל אצטט ומים - כ-2 ליטרים עם 15% מולסה. ניתן להוסיף למים גם חומר צמחי כמו פירות תמרים. יש להוסיף מים בהתאם להתייבשות התערובת. את תערובת המים והמולסה יש להחליף מדי כחודש, בעוד שאת הפרומון והאתיל אצטט יש להחליף מדי כחודשיים, עם התנדפות החומר.

בראייה מרחבית, חיוני שהטיפולים ייעשו במקביל, הן בשטחים ציבוריים והן בשטחים פרטיים, במטרה למנוע מעבר של חיפושיות משטחים שאינם מטופלים לכאלה שטופלו, ובכך ליצור נגיעות חוזרות. הצלחת ממשק ההדברה של החדקונית במרחב תלויה בהקטנת אוכלוסיית החיפושיות המעופפות.

דרכי טיפול ותכשירים מקבוצות אחרות, הנחשבים ייחודיים לסביבה, כמו נמטודות, פטריות טפיליות ועוד, נבחנים בימים אלה וטרם גובשו המלצות בנושא.

טיפול בדקלים מתים כתוצאה מפגיעת חדקונית הדקל האדומה - מטפלים בקדקוד הדקל באחד מהטיפולים שהומלצו לטיפול בדקלים חיים, כמתואר לעיל. לאחר מכן גוזמים את כפות הדקל, עוטפים את הקדקוד בריעת פלסטיק ומהדקים בחוט לגזע, כדי למנוע מעבר של חיפושיות בוגרות המגיחות מהכתרות המתייבשות אל עצים אחרים. לאחר שבוע כורתים את העץ, מפנים אותו אל אתרי פסולת מוסדרים, גורסים אותו במרסקת גזם או שורפים אותו (יש לקבל אישור לשרפה במחוזות משרד החקלאות ולפעול בהתאם להנחיות). במקרה שכורתים את העץ המת או גורסים אותו ויוצרים רסק עץ, יש לרסס את העץ או את הרסק בסימבוש 0.5% + קונפידור או קוהינור 0.2%. לאחר מכן יש לפנותו לאתרי פסולת מוסדרים. הכפות הגזומות תטופלנה בדומה לרסק העץ או שתישרפנה (כאמור, יש לקבל אישור לשרפה במחוזות משרד החקלאות ולפעול בהתאם להנחיות).

נטיעת מיני תמר (Phoenix spp.)

תמר קנרי - מומלץ להפסיק את נטיעתו למשך כמה שנים, עד שניווכח בפחיתה משמעותית בנגיעות של החידקונית.

תמר מצוי - מכיוון שכבר נראו בארץ עצים שנוגעו, ומשום שיש חשש לכך שעצים חדשים שיישתלו עלולים להיות מאוכלסים במזיק ולהיפגע - יש לפעול להפחתת נטיעת מין זה ולהעדיף חלופות מתאימות, במיוחד באתרים קולטי קהל, במוסדות חינוך, באיי תנועה הסמוכים ביותר לציירי תנועה עמוסים ובקרבת הולכי רגל. הנוטע דקלים למיניהם יידרש לטיפול מניעה כמתואר לעיל.

העתקת דקלים - דקלים מועתקים עלולים להיות מאוכלסים בחדקונית. מומלץ לטפל בעצים המועתקים לפני נטיעתם, כמתואר לעיל. מובן שיש להמשיך ולתת טיפולי מניעה לדקלים במקומם החדש.

בעת רכישת מיני דקלים שונים ממשלה יש לקבל התחייבות מהשתלן שהעצים מטופלים בתכשירי הדברה מומלצים, למניעת אכלוסם בחדקונית.

כריתת עץ תמר מחויבת ברישיון כריתה. לקבלת רישיון כזה יש לפנות לפקיד היערות האזורי בקק"ל או ברשות המקומית. המען לפניות לפקידי היערות מופיע באינטרנט באתר יחידת פקיד היערות של משרד החקלאות: www.moag.gov.il/trees או שניתן לקבלו בטלפון: 03-9484816.

כל העצות הכלולות במסמך זה הן בגדר המלצה בלבד.